

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК III

Рівне – 2015

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. III / ред. кол. Б. М. Кир'янчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2015. – 115 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 3 березня 2015 р.)

Рецензент:

КРИЛОВЕЦЬ А.О., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет «Острозька академія»).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І.В., доктор філологічних наук, доцент;

БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;

КИР'ЯНЧУК Б.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);

КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент;

КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;

ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2015

ЗМІСТ

БЛИЗНЮК ЛЮДМИЛА

Міфологічний символізм числа в літературі
високого модернізму 1920-1930-х років..... 7

БРИЧКА КАТЕРИНА

Питання екзистенції людини в епоху війни (за творами
І. Багряного «Людина біжить над прірвою», «Огненне коло»)..... 13

ГІЛЬ ЛЮДМИЛА

Демонологічно-містичний аспект української химерної прози
(на матеріалі роману-балади Валерія Шевчука «Дім на горі»)..... 18

ГЛУЩУК АНДРІЙ

Художньо-стильові пошуки Богдана-Ігоря Антонича
у збірці «Привітання життя»..... 23

ДИМАН ЮЛІЯ

Експліцитна та імпліцитна версії міжтекстової взаємодії
(Микола Хвильовий та Михайло Коцюбинський)..... 29

КРАСНОЛЮБА КАТЕРИНА

Проекції «нової жінки» у повісті Ольги Кобилянської «Нюба»..... 34

ЛЯСКОВЕЦЬ ЮЛІЯ

«Місто» В. Підмогильного та «Степовий вовк» Г. Гессе:
українсько-німецькі текстові паралелі 1927 року 38

МИКИТЮК НАТАЛІЯ

Митець і влада (за романом-хронікою «Хрещатий яр» Докії Гуменної).. 42

ПАРФЕНІЮК ІРИНА

Жанрові особливості роману Людмили Коваленко «2245»..... 49

ПАХНЮК КАТЕРИНА

Повість «Предание о Гаркуше» як просвітительський проект
у творчій спадщині Григорія Квітки-Основ'яненка..... 53

ПОСЛАВСЬКА ІНЕСА

Дискурс божевілля в романі «Перехресні стежки» Івана Франка..... 59

ПРОЦИШИНА ЛІЛІЯ

Творчість Валер'яна Поліщука в контексті естетичних самоокреслень
української літератури 20-х років ХХ століття 65

РЯБУШИЦЬ НАТАЛІЯ Готичний роман Миколи Гоголя: жанрові модифікації.....	72
САЙКО ОЛЕНА Життєві стратегії протидії терору у романі Івана Багряного «Тигролови».....	76
САХНЕВИЧ ТЕТЯНА Між любов'ю та смертю: дилема героїв повісті Ольги Кобилянської «Земля»	81
СКОРОХОД (КУТІНОВА) МАРІЯ Іван Гонта як літературний персонаж Антона Нивинського.....	87
СОЗОНІК МАРІЯ Культурологічний матеріал у позакласному вивченні роману Юрія Косача «День гніву».....	93
ФЕДОРИШИНА ЛІЛІЯ Лірика Ліни Костенко і Белли Ахмадуліної (порівняльно-типологічний аналіз).....	98
ЧУБИК ВІТА Концепція жіночих персонажів у романі Володимира Лиса «Соло для Соломії».....	103
ШЕВЧУК ВІКТОРІЯ Міф про Ніобу в модерній та постмодерній версіях (повість «Ніоба» (1905) Ольги Кобилянської та роман «Діти Ніоби» (1996) Софії Майданської).....	107
ЯРОШ ТЕТЯНА Синтез мистецтв у творчості Михайла Коцюбинського (на основі етюдів «Цвіт яблуні»).....	112

CONTENTS

BLYZNIUK LIUDMYLA Mythopoetical Symbols Of Numbers In Literature Of High Modernism 1920-1930-th	7
BRYCHKA KATHERINE Problem with Existence of Man in War (on materials of novels <i>Lyudyna Bizhyt nad Prirvoyu (Man is Running along Abyss)</i> and <i>Ohnenne Kolo (Fire Ring)</i> by Ivan Bahrianyi).....	13
HYLL LIUDMYLA Mystical and Demonical aspect in the Ukrainian Magic Prose (on materials of novel <i>Dim na Hori (House on the Hill)</i> by Valeryi Schevchuk)...	18
HLUSCHUK ANDREW Art-style progressing in the Book <i>Pryvitannya Zhyttya</i> (<i>Welcome to Life</i>) by Bohdan Ihor Antonych.....	23
DYMAN YULIA Explicit and Implicit Version of Intertextual Relations (Myhajlo Kotcubinskiy and Mykola Khvyloviy).....	29
KRASNOLIUBA KATHERINE Projections of New Female Figure in Long Story <i>Niobe</i> by Olga Kobylanska.....	34
LYASKOVETS YULIA <i>Misro (City)</i> V.Pidmohylnoho and <i>Stepovyj Vovk (Steppenwolf)</i> H.Hesse: Ukrainian-German Text Parallels of 1927 Year.....	38
MYKHITYUK NATALIA Artist and Power (on the Text of Novel-chronicle <i>Khreshchatyi Yar (Groyn Ravine)</i> by Dokija Humenna).....	42
PARFENIUK IRYNA Genre Features of Utopia 2245 by Lyudmila Kovalenko.....	49
PAKHNIUK KATHERINE Story <i>A Legend about Harkusha</i> as Project of Enlighten Period in Creative Heritage of Hryhorii Kvitka-Osnovyanenko.....	53
POSLAVSKA INESA The Discourse of Madness in the Novel <i>Perekhresni Stezky (The Cross Paths)</i> by Ivan Franko.....	59

PROTSYSHYNA LILIJA Creative Works by Valerian Polischuk in Context of Aesthetic Identifications in the Ukrainian Literature in 20-th Years of XX Century.....	65
RYABUSCHYTS NATALIJA Gothic Novel by Nikolai Gogol: genre modifications.....	72
SAIKO OLENA Life Strategies in Counteract to Terror in the Novel <i>Tyholowy (Tiger Trappers)</i> by I. Bahrianyi.....	76
SAHNEVYCH TATIANA To Choose Love or Death: Dilemma to Heroes in the Novel <i>Zemlya (Land)</i> by Olga Kobylanska.....	81
SKOROHOD (KUTINOWA) MARIYA Ivan Gonta as a Literary Character by Antyn Nyvynskyi.....	87
SOZONIK MARIA Culturological Materials in Extra-curricular Study of the Novel <i>Den Hniwu (Dies Irae)</i> by Yuriy Khosach.....	93
FEDORYSHYNA LILIJA Lina Kostenko's and Bella Akhmadulina's Lyrics (Comparative-Typological Comparison).....	98
CHUBYK VITA The Concept of Female Characters in the Novel of <i>Solo dlja Solomiji (Solo for Solomia)</i> by Volodymyr Lys.....	103
SHEVCHUK VICTORIA The Myth of Niobe in MODern and Postmodern Versions (Olha Kobylanska's Novel <i>Nioba (Niobe)</i> (1905) and Sofiia Maidanska's novel <i>Dity Nioby (Niobe's children)</i> (1996)).....	107
YAROSH TATIANA Synthesis of Arts in Writing of Mykhailo Kotsyubynskyi (based on etude <i>Tsvit yabluni (Apple Blossom)</i>).....	112

Людмила Гіль

Науковий керівник – канд. філол. наук Кирильчук О. М.

ДЕМОНОЛОГІЧНО-МІСТИЧНИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКОЇ ХИМЕРНОЇ ПРОЗИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ- БАЛАДИ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА «ДІМ НА ГОРІ»)

У статті авторка розглядає художню природу української «хімерної прози» 1960-80-х років. Зокрема, осмислюється містично-демонологічний аспект роману Валерія Шевчука «Дім на горі» як естетична варіація стильової домінанти «хімерного роману».

Ключові слова: хімерна проза, роман-балада, фольклор, демонологічні образи, містика.

In article the author examines an artistic nature of the Ukrainian «magic prose» of 1960-80's. In particular, mystical and demonical episodes in the novel «House on the Hill» by Valeryi Shevchuk are interpreted as a dominant of style and an aesthetic variant of magic prose.

Key-words: magic (chymernyi) prose, romance-and-ballad, folklore, demonical images, mystic.

Кінець 1950-х – початок 1960-х років позначений глобальним світоглядним переорієнтуванням, що провокувало появу нових літературних проєктів у рамках соцреалістичної традиції. Однак процес лібералізації було швидко згорнуто і в такій ситуації доводилося шукати лакуни для художньої творчості, позбавленої ідеологічного тиску. Хімерна проза постає саме таким варіантом, що дозволяє зануритися у простір національної традиції та уникнути політичної заангажованості.

Українська проза ХХ ст. продовжує плідну традицію літературного фольклорно-фантастичного оповідання, яка склалася у ХІХ столітті, передусім це наслідування Миколи Гоголя, Григорія Квітки-Основ'яненка, Пантелеймона Куліша та Олекси Стороженка, а також звернення до народних легенд, переказів, міфів, дум, пісень, з'являються нові жанри творів (роман-балада «Дім на горі» Валерія Шевчука). Появу хімерної прози пов'язують із появою роману Олександра Ільченка «Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і чужа молодиця» (1958). Така література перш за все була спрямована на те, щоб розважити читача, створити український світ екзотичним, фантастичним, але таким, який не вартий серйозної розмови. Український простір поставав як глибоко провінційний, основні місця дії в творах були переважно невеличкими містечками, околицями міст чи селами. У хімерних романах часто зустрічається використання елементів українського фольклору та гумору.

Сучасна дослідниця О. Федотенко наголошує на таких знакових стильових рисах хімерної прози 1960-80-х років: «1) синтез реального і умовно-фантастичного, що виростає з глибин народної творчості і зумовлює умовність ситуацій, образів, характерів; 2) стилістична поліфонія,

спричинена особливостями оповідної манери; 3) інтелектуально-філософська наповненість творів; 4) багата мовна стихія» [4, 27]. Водночас слушною виглядає і теза про концептуальну неоднорідність такої літератури, що провокує поліфонічність теоретичного окреслення химерного роману. Власне така багатозначність поняття дозволяє здійснювати розлоге зіставно-типологічне осмислення текстів химерної прози у ширшому контекстуальному полі. Так, Р. Семків інтерпретує роман Василя Земляка «Лебедина зграя» у площині постмодерної естетики в силу подібності, хоча й нетотожності художніх практик химерної прози та постмодерну [3].

Марко Павлишин у статті «“Дім на горі” Валерія Шевчука» наголошує на тому, що автор відкидає деякі з «класичних» рис «химерної» прози, натомість привносить інші й перетворює їх, входячи таким чином у полеміку з химерним романом та закодованими в ньому культурно-політичними тезами [2, 99]. Втім важливе значення у тексті Валерія Шевчука становлять містично-демонологічні образи, що постають своєрідним продовженням готичної традиції української літератури романтизму XIX віку. У творі письменника саме ці образи несуть певну стилістичну навантаженість. Роман складається з двох частин: повісті-преамбули і тринадцяти новел, у котрих проявляються особлива українська демонологія та фантастика. Автор вдається до містифікації, представляючи творцем цих оповідань простого козопаса Івана Шевчука, історія життя якого виразно окреслює переплетення реального та містичного: він є сином простої української жінки та перелесника, який зваблював усіх дівчат з дому на горі, де мешкала головна героїня твору Галина. Валерій Шевчук доповнює містичну історію яскравим міфологічним підтекстом, вибудовуючи розлогий міф дому загадкової появи і зникання чоловіків у помешканні Галини. Навіть число новел має загадкову та міфічну природу.

Перша частина твору – це історія життя чотирьох поколінь. Час тут особливий, події у творі тісно пов'язані з реальним часом повоєнної України, однак елементи містичного також присутні у цьому часовому відтинку. У цій частині не зображуються конкретні історичні події, герої ніби відсторонені від усього цього, вони живуть у своєму вимірі. Марко Павлишин зазначає, що напруга між реалістичними та фантастично-романтичними елементами розповіді віддзеркалюється також у часовій структурі першої частини. Тут переплітаються три оповідання: про Галю та інших жителів дому на горі; про Миколу й Олександрю Ващуків, батьків Неоніли, і про Івана Шевчука та його жінку Марію. На перше місце виходить своєрідна поетизація буття людини. Загалом, на думку дослідника, поетичність «Дому на горі» проявляється в тому, що читач, сприймаючи слова й речення, свідомий їхнього навантаження значеннями й асоціаціями. Витворюється враження, що кожна річ чи явище є не тільки собою, а також символом; що кожен образ має своє місце в обдуманій загальній системі [2, 102-103]. Водночас у другій частині час втрачає своє чітке оприсутнення в реальності, що частково досягається за допомогою повернення в минуле України XVII ст. Однак основним елементом форматування темпорального

виміру новел постає фантастично-містичне окреслення часу як категорії міфологічної, понадчасової.

Автор вводить нас в ірреальний світ. Прикладом може бути образ сірого птаха у лакованих черевиках, який з'являвся нізвідки і біля Галиного будинку ставав Анатолем: «Вночі до обійстя прилетів великий сірий птах. Черкнувся підошвами лискучих туфель стежки і звільна пішов по ній до самотнього будинку на горі. Небо сьогодні було засипане величезними зорями, інколи одна з них зривалася й креслила білу риску. Птах ішов по стежині й помалу втрачав пташину подобу: пір'я на його голові стало кучугурою кучерявого волосся, крила руками, і поклався йому на плечі той-таки неодмінно сірий костюм» [6, 274]. Після їхніх зустрічей Галя народжує Хлопця. І тут Шевчук вводить трансформацію легенди про Перелесника. В українській демонології, перелесник прилітає до жінок та дівчат в образі їхніх коханих, рідних. Цю версію ми бачимо в одній з новел другої частини роману – «Перелесник». Інший варіант – це те, що перелесник прилітає до дівчат і жінок палаючою зіркою через комин. Від перелесників народжуються особливі діти. Нащадками перелесника у творі є козопас Іван та Галин син Хлопець. Вони змушені через деякий час покинути дім на горі, задля знаходження власного «Я».

Марина Франчук зазначає, що Валерій Шевчук ніби кидає виклик читачеві, щедро заштриховуючи і зашифровуючи знаки буття, кодуєчи і всуціль символізуючи їх через надлюдські сили, таємничі і несподівані, часто-густо незрозумілі навіть самим персонажам творів, чим, ясна річ, дратує читача, але ж і збуджує його уяву. Залучені до оповіді міфокомпоненти – це своєрідні ключі до розуміння художньої концепції [5, 186]. Для створення роману письменник вивчав поліську демонологію і запозичив з неї образи, додав їм людських рис, інтерпретуючи по-своєму. Навіть козопас Іван – син перелесника, живе подвійним життям – з одного боку, він простий урядовець, а з іншого – його містичне походження пробуджує в ньому людину, яка бачить все, що приховане від людського ока. Він зблизився з природою і став розуміти її. Кожного дня натхненний нею козопас приходив додому і записував у зошити свої художні твори. У його новелах зустрічаються такі демонологічні образи, як відьма, перелесник, домовик, чорт, смерть, які взаємодіють з людьми, розмовляють з ними. Усі герої виписані реалістично, ніби так і має бути у живому світі.

В українській демонології домовик ніколи не комунікував з людьми, рідко хто його бачив, він постійно був у домі, живучи за піччю чи на горищі. Валерій Шевчук зображує домовика у новелі «Дорога» справжнім, він говорив з господинею дому, з'являвся перед нею, автор наділив його такою людською рисою, як прагнення пізнати світ, прагнення вийти з дому і мандрувати.

У новелі «Відьма» молода дівчина Меланка, яка наділена надзвичайними демонічними здібностями, не прагне робити людям шкоду. Вона почала відьмувати тоді, коли князь, який не вірив у забобони, вчинив наругу над нею, тим самим пробудивши темну сторону її «Я». В українській

демонології відьми споконвіку збиралися на шабаш і танцювали з чортами. У новелі «Відьма» немає чорта, але його роль виконує князь, він перебирає на себе всю нечисту силу: «/.../ Мов тінь, плелася кощава князева постать, і вона вже бігла понад силу... Чорна князева постать знаходила її скрізь» [6, 336]. Меланка – звичайна, проста сільська дівчина, яку не розуміють і бояться люди, а князь – заможній чоловік, який вважає, що має право розпоряджатися чужим життям. Зіткнення їхніх образів є протиставним, В. Шевчук показав, що не всі відьми прагнуть чинити зло людям.

Образ перелесника із однойменної новели, на перший погляд, відбиває фольклорний варіант. Він приходять вночі до жінки в образі її чоловіка, якого та чекає з війни. Жінка народила від перелесника дитину, яка їй здавалася чудною. Вона була впевнена, що то приходять справжній Іван і настільки ж впевнена, що це не він. Коли перелесник виводить Марію, щоб вона подивилася на його світ, на світ ночі, він трансформується у людину, яка має власні почуття, він закохується в неї. Це і є особливість темного світу Валерія Шевчука, всі його демонологічні персонажі наділені виразними антропологічними рисами: «Мене прокляло тим, що маю приходити до тебе в чужій личині, але та личина вже приросла до мене, і чим більше з тобою живу, тим більше стаю тим, кого ти по-справжньому любиш і чекаєш. Можливо, я тільки тінь того, кого ти хочеш, але вже тим самим я твій» [6, 376].

У новелі «Панна сотниківна» Валерій Шевчук, перш за все, зображає трансформацію молоденького чорта, який спустився на землю і хоче спробувати всі блага земного життя. Він набуває подоби різних тварин та людини. Письменник перетворює його на живу істоту «з людськими рисами, що бачить красу, щасливий, радісний і навіть хоче кохати. Чорту подобається жити на землі. Він схожий на молодого парубка, який радіє, що живе» [5, 191]. Чорт прагне кохання, але він боїться, тому приходять до панни сотниківної, коли та спить. У новелі ми знову бачимо домовика, який душевно руйнується, спостерігаємо той самий будинок, де він живе, який люди давно уже покинули. Прокляття дороги переслідує його і мучить, він досі не може вибачити собі свою мандрівку через яку в сім'ї, яка там жила повісився чоловік, а жінка зійшла з розуму.

Валерій Шевчук по-своєму трактує ті чи інші фольклорні образи, окрім демонологічних символів, він у свої новели вводить релігійні («Самсон», «Кров на снігу»). Марко Павлишин зазначає, що існує ефект, спільний усім новелам «Дому на горі», – це моторошність, спричинена серйозним трактуванням природного світу. В усіх оповіданнях люди входять у якісь, звичайно трагічні, взаємини з нелюдськими силами, найчастіше постатями з народних вірувань. Новели вводять читача в тип людської свідомості, для якої такі персонажі є справжніми, і відновлюють таким чином призабуті можливості страху і неспокою [2, 105].

Отож химерний роман в літературі 1960-80-х років постає цікавою альтернативою осмислення питома українських питань у контексті соцреалістичної мистецької дійсності. «Дім на горі» Валерія Шевчука постає

частиною традиції химерної прози у питанні конструювання ірреально-фантастичної картини буття із розлогим зануренням у світ вітчизняної фольклорної спадщини. Водночас автор не використовує елементи гумору та гри, а занурюється у містично-демонологічну сферу, котра дозволяє розкрити нову перспективу буття особистості, звільнити її від прив'язаності до реальності.

Джерела:

1. Милорадович В. Українська відьма: нариси з української демонології / В. Милорадович ; упоряд., передм., О. Таланчук. – К. : Веселка, 1993. – 72 с.
2. Павлишин М. Канон та іконостас: літературно-критичні статті / М. Павлишин. – К. : Видавництво «Час», 1997. – 447 с.
3. Семків Р. Елементи постмодерної поетики в романі В. Земляка «Лебедина згряя» / Р. Семків // Наукові записки. Філологія. – К. : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 1999. – Т. 17. – С. 68-73.
4. Федотенко О. Інтерпретація українського химерного роману другої половини ХХ століття в літературознавчому дискурсі: жанрово-стильовий аспект / О. Федотенко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. – Луганськ, 2013. – № 4 (263), Ч. II. – С. 20-29.
5. Франчук М. Демонологія у романі Валерія Шевчука «Дім на горі» як жанротворчий засіб / М. Франчук // Волинь-Житомирщина: історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Житомир, 2010. – Випуск 20. – С. 184-193.
6. Шевчук В. Дім на горі / В. Шевчук. – К. : «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2011. – 560 с.